

SIKERES VÁLLALATOK - SIKERES TELEPÜLÉS: SZENTGOTTHÁRD

(Prosperous Enterprises in a Flourishing Town: Szentgotthárd)

PALKOVITS ISTVÁN

Régi-új fejlődési perspektívák

A rendszerváltással megindult dinamikus változási folyamatok egyik gócpontja közismerten a nyugati határmentre: e térség, illetve e sávon belül egyes települések váltak az ország térszerkezetében bekövetkezett átrendeződés egyik nyertesévé. Bár a periféria bezártságában megélt évtizedek mély nyomai néhány év alatt el nem tűnhettek, e települések a kilencvenes években újra felértékelődő földrajzi helyzetüknek köszönhetően - differenciált mértékben - újfajta modernizációs impulzusokat kaptak, melyek nyomán közülük néhány alapvetően új fejlődési pályára léphetett. Szentgotthárd, a magyar-osztrák-szlovén hármashatár mentén fekvő, 9015 lakosú kisváros a változások jellege és nagyságrendje okán rendkívül fontos eleme e dinamikus zóna új területi rendszerének, azok karakterisztikussága miatt pedig egyben egyik legszemléletesebb példája annak, hogy mit jelent ma Magyarországon a siker egy települést illetően, annak milyen tipikus hozadékai és árnyoldalai vannak az átmeneti gazdaság körülményei között.

Az utóbbi években Szentgotthárd rohamos fejlődést mutat és kedvező fekvésénél fogva ma már nevezetes tényező a megyében, melynek ipari központjává készülni válni. E kijelentés jól summázza a város mai helyzetét és a benne zajló folyamatok irányát, habár egy évszázada vetették papírra (*Borovszky* 1898). A mondat - és születési időpontja - által sugallt párhuzam arra enged következtetni, hogy a mai változások nem teljesen esetlegesek és "szervetlenek", hanem valamifajta mélyen gyökerező, objektív meghatározottságokon alapulnak. A város történetének áttekintése alapján általánosan is feltételezhető, hogy itt egy megszakított fejlődés szerves folytatásáról van szó, egy visszatért lehetőségről, mely a jelek szerint nem marad kihasználatlan.

Ennek fényében, a mai folyamatokra tekintettel érdemes kiemelni a történeti múltból néhány mozzanatot ezek nyilvánvaló párhuzamai vagy máig ható következményei és tanulságai miatt. A ciszterci monostorhoz kötődő jobbágyfalu, majd mezőváros, a XVIII. századtól már jelentős kézműves jellegű település, a XIX sz. közepétől adminisztratív funkciókat (kerület, majd járási székhely) is kap, de ami igazán szembeszökő, az a dualizmus kori fejlődés. Az 1872-ben megnyílt Szombathely-Graz vasútvonal közlekedési kapcsolatot létesített a hazai és a stájer gazdasághoz, a század végén alapított - zömében külföldi tulajdonú - vállalatokkal (dohány-, óra-, selyem-, téglá-, kaszagyár, nyomda stb.) a gyáripar is megerősödik a 200 fős kézműves réteg mellett; nem kevésbé jelentős al- és főgimnáziumának megalapítása sem, s a gazdasági és szellemi prosperitás árnyékában nem véletlen, hogy lakossága egy nemzedéken belül megduplázódik. Ezekben az években a város kisugárzása messzire hat, 86 település politikai, igazgatási, gazdasági, kulturális központja (*KSH VMI* 1983).

A virágzás éveinek *Trianonnal* vége szakad: a vonzaskörzet felére csökken, a kézművesek száma a megrendelőkével arányosan ugyancsak megfelelődik és a gyáriparra is kihat a munkaerő "elcsatolása", a fejlődés lelassulása törvényszerű. A II. világháború után a vasfüggöny mellett a lehetőségek még inkább beszűkülnek: ipari üzemei ugyan a foglalkoztatást biztosítják a környék számára is, de intézményhálózata és központi funkciói leépülnek, ha végül az időközben átmenetileg a járási székhely címet is elvesztő (1969) nagyközség bizonyos funkcióit (1971 - részleges középfokú központ) és városi rangját (1983) formálisan vissza is kapja. A városiasodás, a valódi fejlődés azonban az új címek ellenére ez utóbbi időszakban is erőtlenségre: számos - korábban működött - központi funkciója hiányzik (járásbíróság, szülészet, stb.). A gazdasági bázis alapját továbbra is a századfordulón alapított - időközben a Rába MVG illetve a Magyar Selyemipari Vállalat leányvállalatává vált - két nagyvállalat, a Selyemgyár és a Kaszagyár jelenti (kilenc kisebb, helyi jelentőségű üzem mellett), a kisiparosok száma a száz évvel korábbinak felét sem teszi ki, népessége pedig csak a 80-as évek végén éri el újra az 1941-es - mai városterületre visszazámított - lakosságszámot.

A rendszerváltás előestéjéhez tehát kedvezőtlen pozícióba érkezett a város. Az azóta történtek fényében joggal merül fel tehát a kérdés, hogy e helyzet mennyiben volt egy "vihár előtti csend", e mögött voltak e rejtett erők, felhalmozódott készségek, képességek, azaz kódolva volt-e a siker ezen évek jellemzőiben. A választ a statisztikai mutatók - mint az alábbi példák is igazolják - meglehetősen egyöntetűen terelik nemleges irányba (*Csapó-Rechnitzer-Palkovits* 1997).

A népességszám növekedése a nyolcvanas évek végéig elmaradt a vasi városok átlagától. E mögött nagyjából a - mélyebb problémákra utaló - alacsony élveszületés és magas halálozás miatt tartósan jelentős természetes fogyás állt, amelyet a vándorlási folyamatoknak a - vonzaskörzet falvaiból történő jelentős beköltözésből fakadó - pozitív mutatói némileg ellensúlyoztak.

A népességi jellemzőkbe épült "kódok" talán legmélyebb rétegét, jelen esetben a problémák hosszabb távú felhalmozódásának jeleit a várható élettartam mutatók hordozták és hordozzák ma is: ezek értékei Szentgotthárdon, mind a nők (67,7 év-7,1 év), mind a férfiak (62,0 év-4,9 év) esetében jóval alacsonyabbak a megye városainak átlagánál, s mindegyik város értékénél kisebbek. A humán erőforrások mutatói közül talán a legfontosabb az *iskolázottság*: a szentgotthárdi népesség átlagos iskolai végzettsége minden korosztályban jóval alacsonyabb, mint a városok átlaga, s minél magasabb iskolai végzettséget nézünk, annál kedvezőtlenebb képet fest a település. (Sőt: a határmentiség ellenére még a nyelvtudás terén sem jók a mutatók.)

E helyzetet tovább rontották az *infrastruktúra* komoly *hiányosságai* is (gáz, telefon, csatorna), miként felszíni pozitív jelenségei - mint a magas gazdasági aktivitás vagy a jelentős térségi foglalkoztatási szerep - ellenére a helyi gazdaság struktúrája is rejtett ellentmondásokat, s nem bizonyult belső problémáktól mentesnek a majdan kialakuló új feltételrendszerben. Az önmagában is domináns, és erősen koncentrált helyi ipar lényegében kétszereplős volt, s a térségi vonzással is rendelkezett mindkét nagy foglalkoztató - az együtt valaha 2.600 főt, s a helyi munkaerő mintegy felét alkalmazott Kaszagyár és Selyemgyár egyaránt - elavult eszközállománnyal, hagyományos technológiákkal és termékszerkezettel működött, zömmel a keleti piacokra termelve.

A rendszerváltással feltárult e struktúra sebezhetősége: mint országszerte sokhelyütt, itt is mindinkább szembe került egymással a "szocialista" és a piacgazdasági racionalitás, mely feszültséget azután már csak fokozott és könyörtelenül felszínre hozott az átmenet nélküli külpiaci liberalizálás. A változásokat Szentgotthárd gazdasága összeomlásként, és nem átmenetként élte meg, a két gyár leépülésével - felszámolásával illetve reorganizációjával - megszűnő munkahelyek nyomán a munkanélküliségi ráta 18,3%-os szintre ugrott, ami önmagában válsághelyzetre utal (Bauer 1996). Bár ennek árnyékában - ahogy országszerte - pozitív, egészséges gazdasági folyamatok is zajlottak, a kétirányú folyamatot e közbülső fázis tüneteinek láttán aligha nevezték volna az érintettek "teremtő rombolásnak".

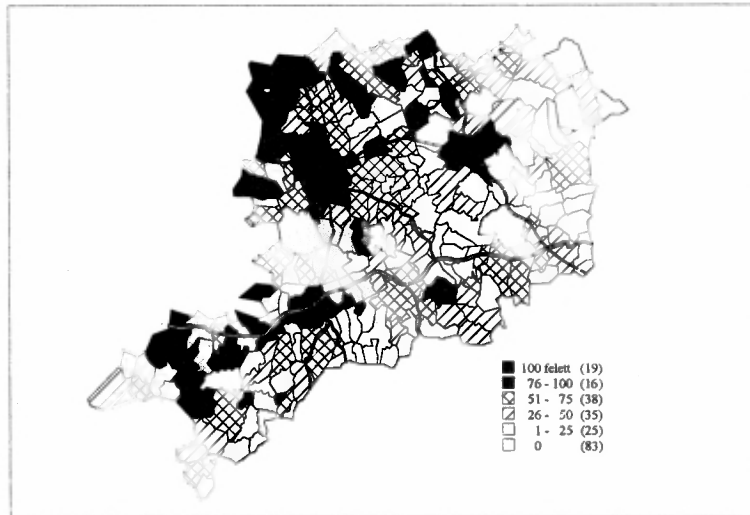
A vállalkozások számának kezdettől dinamikus - ha nem is átlag feletti - növekedése, mint általános pozitív tendencia mellett azonban a kilábalást illetően néhány specifikus mozzanat játszott a döntő szerepet: a felszámolt *Selyemgyár* romjain modern gyárat létesített egy tőkeerős olasz textilipari cég, ugyanezen ágazatban további két jelentős befektető is üzemet alapított, de ezek együtt sem érik el - a foglalkoztatás szempontját kivéve - nagyságrendben és jelentőségben az *Opel* mára már a 700 millió DM-t közelítő beruházási tevékenységét. A vállalkozások gyarapodásán túl sajátosságai és jelentősége miatt itt különös hangsúllyal kell kezelni tehát a *vegyesvállalat aktivitását*, a külföldi tőke beáramlását, mint a gazdaság dinamizálódásának - valamint a munkanélküliség csökkenésének, az infrastruktúra ugrásszerű fejlődésének és általában a valódi városiasodás megindulásának - legfontosabb forrását. Szentgotthárd esetében egyértelműen ez volt az a tényező, amely a folyamatokat (szerencsés véletlenek közre-játszásával is) felgyorsította.

Az 1. ábra lényegében megválaszolja azt a kérdést, hogy mennyire esetleges és pusztán szerencsés véletlen Szentgotthárd külföldi tőkén alapuló fejlődése. A földrajzi helyzet minden bizonnyal szinte önmagában garancia volt a tőkevonásra: a vegyesvállalatok sűrűsödési zónája szinte megrajzolja a határt és a fokozlekedési utakat és kiemeli a városokat: a határ és az utak mentén levő területeket és a városokat láthatóan megszállták e vállalkozások. Szentgotthárd a *határmentiség-közlekedési lehetőség-városiaság* hármasszempont-rendszerében - természetesen egyszersmind az ország által általában kínált vonzó adottságokat is nyújtva - meglehetősen jó pozíciót tudhat(ott) magáénak, ami kiegészülve néhány esetleges pozitív tényezővel, elvezetett a mai gazdasági szereposztáshoz.

Az elmúlt években lezajlott folyamatok áttekintése már bizonyos következtetések levonására is lehetőséget kínál. Bár a lista ma még inkább hipotetikus, mintsem kétséget kizáróan igazolt, ez alapján összeállítható egy kép arra vonatkozóan, hogy a város alapvetően pozitív folyamatai milyen forrásokból táplálkoztak, ezeket milyen - egymással persze összefüggő - erők mozdították a vázolt irányba. A fejlődés *első*, legáltalánosabb, legmélyebben fekvő összetevője, hogy a Trianonnal megszakított fejlődés ma folytatódik, a várossal együtt újjászületik a *természetes kistérségi szerepkör*, azaz: mai magára találása, gyors fejlődése vélhetően legalább olyan részben múltjából (a száz éve egyszer már tartalommal kitöltött földrajzi-településhálózati-kulturális-gazdasági adottságaiból) ered, mint a folyamatokat kétségkívül jelentősen felgyorsító egyedi gazdasági mozzanatokból.

1. ÁBRA

*A vegyesvállalatok 10.000 lakosra jutó száma Vas megye településein, 1995
(Number of Joint Ventures/10.000 Inhabitants in County Vas, 1995)*

Forrás: Cégbközlöny

A második tényező a *külföldi tőke*, a vegyesvállalatok megjelenése, s a működésükből eredő dominánsan pozitív hatások érvényesülése. *Harmadikként* meg kell említeni a *városmenedzsmentet* az érdekek és lehetőségek felismerésében, a közéleti aktivitásban és lobby-képességben megnyilvánuló, tudományosan nehezen megragadható, de a vállalati interjúkban rendszerint visszajelzett szerepe miatt. *Negyedik* elemként nem elhanyagolhatók a *határmentiség* közvetlen, naponta érvényesülő előnyei. Miután a városhoz tartozik Vas megye legforgalmasabb határátkelőhelye (Rábafüzes), a bevásárlóturizmus, a helyi szolgáltatások iránti addicionális kereslet jelentős, s ez - ha viszonylag szűk körben és a statisztikákban nem is feltétlenül kimutathatóan - komoly helyi jövedelmek forrása. Az *ötödik*, kevésbé spontán és ma még kevésbé érzékelhető hatású, végső jelentőségét illetően nehezen felbecsülhető, de nagyságrendjénél fogva eléggé nem méltatható erő a *Phare CBC program* és annak leendő gyermeke, az - országosan egyedülálló módon fizikailag is - határon átnyúló *Ipari Park*, melynek jövőre vonatkozó katalizáló szerepe rendkívül ígéretes.

A város gazdasági bázisa

Szentgotthárd gazdasága tehát az utóbbi évtizedben a piacgazdasági átállás pozitív és negatív hatásait egyaránt megtapasztalva meglehetősen nagyszabású változásokat élt meg, míg kiformalódtak mai körvonalai. A komoly ipari hagyományokkal rendelkező város előtt a századelei virágzás, vonzáskörzetének Trianonnal összefüggő elvesztése és gazdasági megtorpanása, fejlődésének negyven évi ideológiai indíttatású mesterséges visszafogása, majd gazdasági bázisának rendszerváltást követő összeomlása után az utóbbi években ismét kinyíltak a perspektívák, újra elindulhatott a kivételes adottságai által kijelölt dinamikus fejlődési pályán.

Szembeötlő, hogy miként a századelőn, ma is az *ipar* a helyi gazdaság húzóereje, s napjainkban is döntő szerepet játszanak a folyamatok dinamizálásában a *külföldi érdekeltsgű vállalkozások*. Ha ipari központként még nem is jellemezhetjük, *a város mutatói nagy súllyal szerepelnek* Vas megye országos viszonylatban kifejezetten magas gazdasági teljesítménymutatóiban. A megyei GDP-hez való hozzájárulásról kistérségi-települési szintű számítások hiányában nem állnak rendelkezésre kész statisztikai információk, de a nagyságrendekre vonatkozóan - a kompatibilitási problémák ellenére - némi támpontot szolgáltathat annak rögzítése, hogy önmagában az Opel mintegy 20%-kal¹ részesül a megyében előállított hozzáadott értékből. Ehhez hozzáadva a többi iparvállalat és más ágazatok teljesítményeit, nem túlzás azt állítani, hogy Szentgotthárdon állítják elő a megyei hozzáadott érték közel egynegyedét.

Bár e nagyságrendeket elfedi, a város mai gazdaságának jellegéről átfogó képet alkothatunk a gazdasági szereplők számának és összetételének az áttekintésével is. Ami a vállalkozások ágazati megoszlását illeti, az alábbi momentumok ragadhatók meg: az összes vállalkozás számában a szentgotthárdi mutatók lényegében megfelelnek a városokra jellemzőknek, a legnagyobb különbséget *negatív irányban a mezőgazdaság, pozitív irányban pedig a kereskedelem és a szolgáltatások* (előbbi különösen a jogi személyiség nélküli társas, míg utóbbi az egyéni vállalkozásoknak köszönhetően) mutatják. Vállalkozási formánként vizsgálva a jogi személyiségű szervezeteknél az ipar, a jogi személyiség nélküli társaságoknál (és általában a társas vállalkozásoknál) a kereskedelem, az egyéni vállalkozásoknál pedig a szolgáltatások kiemelkedően magas részarányát, elsősorban a mezőgazdaság, a szolgáltatások, illetve ismét a mezőgazdaság rovására az egyes kategóriákban.

A vállalkozás-sűrűséget, a gazdasági aktivitás - egyfajta - mértékét illetően megállapítható: Vas megye viszonylag kedvezőtlen mutatókkal rendelkezik e téren, és Szentgotthárd is *elmarad a magyarországi városok átlagától* az egy lakosra jutó vállalkozások tekintetében, sőt pozíciója *a megyén belül sem erős*, minden város és potenciális város (több egyéb településsel egyetemben) megelőzi a rangsorban. (A dolog háttérében több tényező állhat, mindenképp a gyáripari munkalehetőségek múltbéli és mai bősége kínálkozik magyarázatként.) E jellemző különböző mértékben igaz az egyes vállalkozási formákban: minél nagyobb vállalatméretről, illetve minél "komolyabb" jogi formát öltő szegmensről van szó, annál jobb a sűrűségi mutatók, míg az egyéni vállalkozások száma még az országos települési átlagot is alig haladja meg, s a 20 fő alatti (főleg a 11-20 közt) szervezeteknél is alacsony értékek figyelhetők meg.

1. TÁBLÁZAT

*A vállalkozások gazdálkodási formá és ágazat szerint Szentgotthárdon (1995)
(Number of Enterprises by Activity and Type of Organisation in Szentgotthárd,
1995)*

	Jogi személyiségű vállalkozások	Jogi személyiség nélküli társas vállalkozások	Egyéni vállalkozások	Vállalkozások összesen
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, halászat	2	3	6	11
Bányászat, feldolgozóipar, villamosenergia-, gáz, hő- és vízellátás	20	8	47	75
Építőipar	4	4	26	34
Kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikk javítása	18	44	140	202
Szálláshely szolgáltatás, vendéglátás	5	4	27	36
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	3	4	16	23
Ingatlanügylek, bérbeadás, gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás	7	12	173	192
Összesen	59	79	435	573

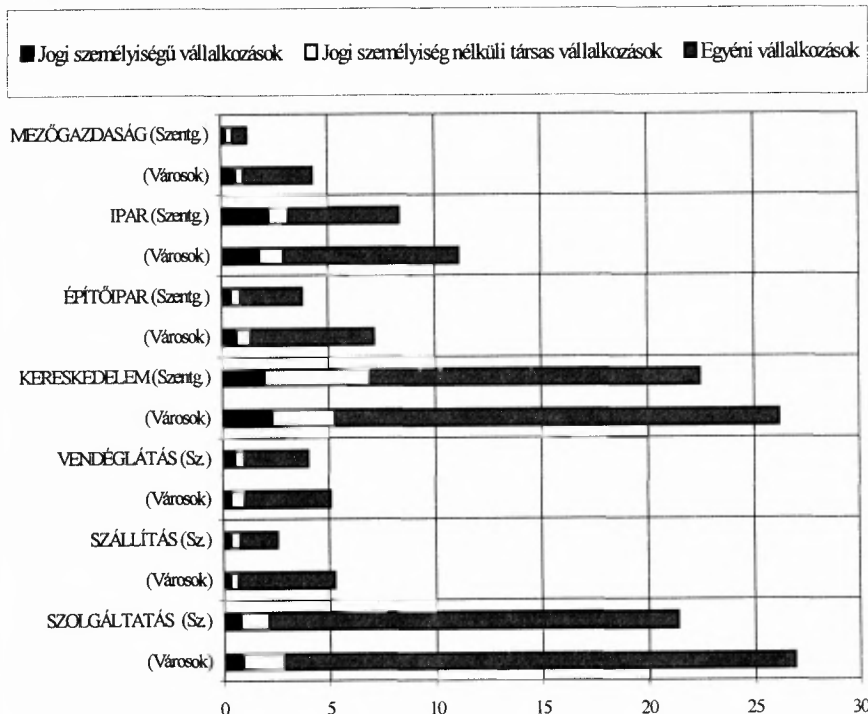
Forrás: KSH T-STAR, 1995

A fenti két szempont, a vállalkozások ágazati szerkezete és relatív gyakorisága együtt vizsgálva még jobban megvilágítja a helyi jellemzőket (2. ábra), s ez egyszerre jó alapot nyújt az egyes ágazatok főbb jellemzőinek kiemelésére is.

A város és környéke természeti adottságai nem kedvezőek a mezőgazdasági tevékenységhez, s e tény tükröződik az ágazat vállalkozási aktivitásában is. A vállalkozások lakosságra vetített száma minden egyes kategóriában nemcsak a települések átlagának felétől de a városi átlagtól is jelentősen elmarad. Az ágazat legjelentősebb szereplője, a Bábolna Rt - az anyacégbe nemrégiben ismét beolvadt - helyi egysége bár önmagában jelentős súlyt képvisel, az ipari szervezetek nagyságrendjét nem éri el, s a település fejlődési irányára nagy hatással minden bizonnyal nem lesz. Habár a térség ellátásában nem lényegtelen a szerepük, mind e szervezet, mind a térségbeli mezőgazdasági szövetkezetek tevékenységét, mind pedig a magángazdálkodás terjedését az adottságok által behatároltnak tekinthetjük. A terület magas erdősültségi szintje az erdő- és vadgazdálkodás számára nyújt lehetőségeket, a mezőgazdaságilag nehezen hasznosítható, korábban elzárt terület pedig viszonylagos érintetlenségével az idegenforgalomnál veendő figyelembe.

2. ÁBRA

A vállalkozások gazdálkodási forma és ágazat szerint Szentgotthárdon (1995)
(Enterprises by Activity and Type of Organisation in Szentgotthárd, 1995)

Forrás: KSH T-STAR 1995.

A gazdaság hagyományosan vezető szektora az *ipar*, mely területen - ha az összes vállalkozást illetően épp csak átlag feletti is a mutató - az e tevékenységre leginkább jellemző *jogi személyiségű társaságok száma kiemelkedően magas, s ehhez járul még nagyságrendjük*. A legnagyobb cégek által képviselt tevékenységek között van a hagyományos *textilipar* (fő képviselői: egy 2 milliárd forintos beruházással létesített 260 fős olasz szövőgyár a Selyemgyár helyén, egy 170 fős, frottírtermékeket előállító osztrák cég és egy 250 fős svájci-osztrák fehérneműüzem, melyek mindegyike lényegében bérmunkára alapított, s eddig csak az utóbbinál vált jelentős súlyúvá a hazai piac), az Opel beruházással (a gyárnak a motorgyártás és összeszerelés mellett elindított hengerfejgyártó tevékenységével már mintegy 1.000 főre emelkedett foglalkoztatottjával) és a 280 fős Kaszagyárral dominánssá vált *gépipar*, a *faipar* (egy 100 főre csökkent létszámú bútörüzem) és az - egyébként a városi átlagtól jelentősen elmaradó súlyt képező - *építőipar*. Az ágazat jövőbeli fejlődése szempontjából különösen figyelemre méltó a nemrégiben hivatalosan is felavatott *ipari park*, mely a hozzá kapcsolható állami és európai fejlesztési források segítségével jó perspektívákat nyújt, motorjává és szervezőjévé válhat a helyi iparfejlesztésnek.

A Szentgotthárdi Ipari Park 101 hektáros területén, mely a fizikailag is határon átnyúló Szentgotthárd-Heiligenkreutz Nemzetközi Ipari Innovációs Park magyarországi része, a már működő nagyvállalatok mellett a kis- és középvállalkozások letelepedését ösztönzik. A jelenleg már a harmadik fázisába lépett projekt - különösen az infrastruktúra biztosítása és a humán erőforrások megteremtése terén - erőteljesen épít a Phare CBC programra, s nagyságrendjére jellemző, hogy az öt évesre tervezett folyamat során a tervek szerint mintegy 3 milliárd forint beruházás történik a városban.

Ahogy az ipari fejlődésben döntő szerepet játszott a határ menti fekvés, úgy képeződik le ennek hatása a *kereskedelem* terén. A helyi forgalom - fel nem mért, de feltehetően - nagy hányadát az EU csatlakozás ellenére is jelentős osztrák bevásárlóturizmus teszi ki², mely pótlólagos kereslet *látványosan kimutatható a kereskedelmi üzletek sűrűségében*. Szinte minden területen van némi pozitív eltérés Szentgotthárd javára, a ruházati üzletek száma messze meghaladja a városi szintet, hasonlóan az iparcikk és kultúrcikk üzletekhez, ugyanakkor megjegyzést érdemel, hogy a helyi lakosság kiszolgálására hivatott olyan egységek, mint az általános áruházak vagy a nagy szupermarketek terén jogos elvárások merülhetnek fel. (Külön felvetődő kérdés, hogy a nagy nemzetközi üzletláncok egységeik telephelyválasztásánál milyen szempontok szerint döntenek rendre a szomszédos kisváros, Körmend mellett Szentgotthárddal szemben.)

Ugyancsak a bevásárlóturizmussal van összefüggésben a *vendéglátóipari egységek* (különösen a melegkonyhás üzletek és cukrászdák) *relatív magas száma*. Összevetve ezt az idegenforgalmi szálláshelyek kínálatával és forgalmával - különös tekintettel a külföldiekre -, ahol is az adottságokhoz képest meglehetősen alacsony értékek tapasztalhatók (a panziók és a fizetővendéglátás mutatóin kívül) megállapítható, hogy a nagyszámú vendég huzamosabb tartózkodásra történő megnyerésében még van előrelépési lehetőség. Ehhez természetesen megfelelő szolgáltatásokra, programokra van szükség, mint azt egy tervezett üdülőközpont nemrégiben felmerült ideája is felismerte.

A szolgáltatásokat illetően ugyancsak *nincs átlag feletti aktivitás*, sem a szállítás (kivéve a jogi személyiségű vállalatokat, vagyis a nagy szállítmányozó cégeket), sem a gazdasági jellegű szolgáltatásokat nézve. Ez utóbbi funkciók erőtlensége különösen tekintetbe veendő egyfelől a kistérségi szerepkört megcélzó település szemszögéből, másrészt egy erős szolgáltató szektorral megálmódott ipari park összefüggésében.

A gazdasági szereplők és a városfejlődés

A gazdaság helyzetének és trendjeinek fenti, jobbára adatszerű áttekintése után, a folyamatok mélyebb dimenzióira tekintve - abból a tételből kiindulva, hogy piaccgazdasági körülmények között a területi fejlődés alapvetően a gazdasági szereplők magatartásától, döntéseitől függ - feltétlenül indokolt a helyi gazdaság legnagyobb súlyú aktorainak motivációit és elvárásait számbavenni ahhoz, hogy tisztában legyünk a gazdaság önmozgásaival és ezek várható következményeivel. A helyi vállalatvezetőkkel e témakörben kezdeményezett mélyinterjúk egyrészt körvonalaztak egy viszonylag egységes, általánosítható képet a vállalkozások és a

város kapcsolatáról, másrészt kitérnek azokból, hogy milyen erők alakították ki a város mai gazdasági arculatát. A beszélgetésekben érintett témák közül az itt elemzett kontextusban különösen az alábbi kérdéskörök bizonyultak relevánsnak és eredményeztek fontos információkat:

- A vállalatok letelepedésének okai, a külföldi tőke bejövetelének motivációi
- A város vonzó és negatív jellemzői egy vállalkozás és egy vállalkozó (menedzser) szempontjából
- Elvárások a várossal szemben a vállalat részéről
- A vállalkozás kapcsolata a várossal
- A város mai sikerességének megítélése, a város és a vállalat sikerességének összefüggése.

A vállalati szféra és a város viszonyát első megközelítésben, de annál lényegibb információkat hordozva a *vállalkozások letelepedésének okai*, főleg a *külföldi tőke bejövetelének motivációi* jellemzik. A gazdasági szereplőktől származó - interjúk során nyert - információk alátámasztják az 1. ábra által általánosan sugalltakat: Szentgotthárd esetében a külföldi tőke legfőbb telephelyválasztási szempontjai sokkal inkább az *objektív földrajzi adottságokhoz* kötődnek (a határhoz közeli elhelyezkedéshez illetve a jó - közúti és vasúti - megközelíthetőséghez), mintsem a város és polgárai által kifejlesztett/elsajátított és felhalmozott értékek, képességek és készségek kínálta komparatív előnyökhöz. Ehhez (a négy legnagyobb közül) három egység esetében - az általános logisztikai előnyökön túl - hozzájárult még az a szerencsés helyzet is, hogy a határ túloldalán néhány tucat kilométeren belül található az adott vállalatcsoportnak egy másik gyára, amelyek eléggé közel vannak ahhoz, hogy ebből akár a szállítás, akár a menedzsment terén további telephelyi előnyöket, telepítési nyereséget realizálhassanak.

A másik fontos telephelyválasztási szempont a *munkaerő kínálata*: a viszonylag alacsony bérköltség az ország(csoport) választásnál volt döntő, Szentgotthárdon specifikusan, viszont a hagyományos munkahelyek "jó időpontban" történt leépülése nyomán keletkezett *bőség* volt vonzó, sokkal inkább, mint a helyi ipari hagyományok, termelési tapasztalatok. Az egyidejűleg, párhuzamosan megnövekedett munkaerő kereslet és kínálat találkozása szerencsés egybeesésnek mondható, egyben tanulságul is szolgálhat, amennyiben egy pesszimista, de lehetséges forgatókönyvnek számolnia kell a még nem kellően stabil helyzetű Kaszagyár esetleges felszámolásánál felszabaduló közel háromszáz főnyi munkaerő jellemezte hasonló szituáció lehetőségével.

A harmadik csoportnak, az *"egyéb" szempontoknak* is számottevő a hozzájárulása az események alakulásához. Ezen belül külön említést érdemel a korábbi üzleti kapcsolatok megléte, de e tényező általában *nem önmagában*, hanem más, véletlen tényezők felmerülése által "aktiválva" nyert jelentőséget. Így az Opel-gyár magyarországi letelepedésének bázisául és az országon belüli telephelyválasztás alapjául a Rába MVG és a GM közti korábbi kapcsolat szolgált, de a két cég vegyesvállalatának legmegfelelőbb telephelyétül a *történetesen* nem sokkal korábban - más célra - Szentgotthárdon épült új üzemcsarnok kínálkozott, mely mivel berendezés nélkül állt, alacsony költséggel használatba vehető és bővíthető volt.

A telephelyválasztással nyilván szorosan összefügg az a kérdés, hogy *melyek a város vonzó illetve negatív jellemzői* egy vállalkozás és egy vállalkozó (menedzser) szempontjából, vagyis miért vonzó a település egy vállalkozás számára és mely területeken lehetne fokozni e vonzerőt. Az erre irányuló kérdésre adott válaszoknál - ha végül összekapcsolódik is a két aspektus - célszerű szétválasztani a logika kedvéért a vállalatot és vezetőjét, a magánembert. A határhoz közelség, a jó közlekedési és infrastrukturális feltételek, valamint külföldi szemszögből a bérköltség alacsony szintje feltétlenül vonzó telepítő adottságok egy vállalkozás számára. A másik oldalon viszont a kisvárosi jellegnek vannak bizonyos üzleti hátrányai (beszerzéseknél a szűk kínálat, a lehetséges helyi alvállalkozói kör erősen behatárolt), melyeket azonban egyre inkább elhomályosít a *munkaerőhiány* még akutabb jelentkezése.

A külföldi cégek versenye első körben a régi foglalkoztatók körében okozott - főleg minőségi - munkaerőhiányt, mára viszont már minden szereplőt érintően "beállt" a munkaerőpiac, menedzseri vélekedések szerint a mai munkanélküliek túlnyomó része nem bekapcsolható a versenyszférán belül a foglalkoztatásba. E helyzet eddig konkrét, eltervezett fejlesztéseket önmagában még nem hiúsított meg, de egyre nagyobb erőfeszítéseket igényel a vállalatok számára a felvétel, a fluktuáció pótlása. (A munkaerő szűkösségének nem elhanyagolható tényezője, hogy Szentgotthárd esetében a határok miatt a vonzáskörzet nem egy kör, hanem csak egy körcikk, mely korlát csak az ország - és Szlovénia - EU csatlakozását követően tud oldódni.)

Különösen nehéz a vezetői posztok betöltése, ami a megfelelő helyi kínálat mellett a jelöltek letelepítésének nehézségeivel magyarázható, s itt már a magánemberként megfogalmazódó negatívumok találkoznak a vállalatiakkal. Régi probléma a lakás- és telekhiány, az ingatlanárak spekulációs okokkal magyarázható magas szintje, ami alapvetően behatárolja a betelepülést. Ugyancsak ez ellen hat a rekreációs és kulturális lehetőségek viszonylagos szűkössége, ami az említett réteg esetében komoly szempont a munkahellyel kapcsolatos döntéshozatalban (felmerül ugyan a kisvárosi életmód pozitív összefüggésben is, de a két igény nem feltétlenül ellentétes egymással).

Mindazonáltal - minden bizonnyal a kapcsolatok gyengeségével magyarázható, s ez nem elhanyagolható jelenség - sehol nem fogalmazódtak meg lényegbe vágó elvárások a várossal, a városvezetéssel szemben, ahol igen, ott a megnevezett kisebb ügyekben (pl. útéptés) a pozitív hozzáállásnak gesztus értéke lehet. E tény egyfelől az együttgondolkodás hiányát is takarhatja, az érdekek és tevékenységek elkülönítését, másfelől a megfogalmazott - esetleg ütköző - elvárások hiányában nincs nyomás, esetleg anyagi konzekvenciákkal járó cselekvési kényszer a városon, harmadsorban - pozitív megközelítésben - kiolvasható belőle a város infrastrukturális ellátottságával való elégedettség.

E ponton felmerül egy jelent és jövőt illetően rendkívül fontos kérdés: *a vállalkozás jelenlegi kapcsolata a várossal*. Ha e viszonyrendszer sokrétű, intenzív és kooperatív, az rendkívül gyümölcsöző lehet a településfejlődésben, ennek egysíkú volta ugyanakkor az erőforrások kihasználatlanságát, elpazarlását jelenti, vagyis - másik oldalról közelítve - komoly kihasználatlan fejlődési potenciált. Szentgotthárd esetében egyik végtel sem állítható, de az teljesen egyértelmű, hogy a

foglalkoztatás jelenti a legfontosabb érintkezési pontot a cégek és a település - és vonzáskörzete - között. Ugyancsak e munkaerőhöz kötődően, az utánpótlás biztosítása érdekében a foglalkoztatók valamilyen módon kapcsolódnak a szakképzéshez is (ez jellemzően a tanműhelyeken és a szakmai gyakorlatokon keresztül történik), de ez inkább a meglévő hagyományos rendszerek kihasználása, semmint ösztönzés a folyamatos, piaci folyamatokat, netán globális trendeket követő modernizálódásra.

A szerencsés kivételt a legnagyobb szereplő jelenti: az oktatást illetően kiemelt szerepet játszik az Opel Kft, amennyiben a szakképzésben már folyik az igényeinek megfelelő szakmáknak a - gyár támogatásával megvalósuló - képzése, s a helyi felsőfokú oktatás terén is megtették - a vállalat formális részvétele nélkül, de jórészt igényeire alapozva - az első lépéseket ezirányban, alapvető jelentőségű fejlődést kezdeményezve ezáltal az oktatás hagyományos rendszereiben (a tervek, illetve a győri Széchenyi Főiskolával kötött megállapodás szerint műszaki jellegű főiskolai diplomát adó távoktatási centrum, majd kihelyezett tagozat jöhet létre a városban).

A másik kézenfekvő és megkerülhetetlen közös ügy a *helyi adó* befizetése, amely nagyságrendje révén országosan is ritka súllyal (a költségvetés húsz százalékával) járul hozzá az önkormányzat fejlesztési elképzeléseinek megvalósításához. E - zömmel természetesen az Opel-től származó - források jelentős része önkormányzati közvetítéssel ugyancsak a helyi életminőség javítását szolgálja, de magának a vállalatnak a kulturális szférában betöltött szerepe is rendkívül fontosnak értékelhető távlatilag: amellet, hogy a dolgozók szabadidős tevékenységét támogatja (sportszer, terembérlés, stb.), létszámánál fogva önmagában egy stabil keresletet jelent - a megvásárolt jegyekkel, bérletekkel - a helyi kulturális rendezvényekre, jó alapot nyújtva e funkciók megerősödéséhez.

A fentiekén túl e kérdéssel összefüggésben ugyancsak fontos kiemelni azokat a területeket, *ahol nincs vagy, csak gyenge kapcsolat* van a két szféra között, ezek hangsúlyozása a helyi gazdaság (és általában a település fejlődési pályája) bizonyos gyenge pontjaira hívja fel a figyelmet.

Mindenekelőtt a helyi gazdasági kapcsolatokat, együttműködésekkel kell kiemelni: ezek meglehetősen gyengék, a vállalatok nem rendelkeznek kapcsolódási pontokkal a helyi gazdasághoz, a helyi piachoz. Ha a helyi gazdaság kifejezés alatt *helyi tulajdonú, helyi döntésű, helyi kapcsolathálózatba szerveződő gazdaságot* (Enyedi 1996) értünk, akkor Szentgotthárd csak korlátozott értelemben bír ilyennel. Bár az Opel-nek vannak beszállítói (még inkább "kiszervezett" alvállalkozói), ezek súlya csekély, a többi cég esetében pedig elhanyagolható, lényegében szigetként (kevés beszállítóval, csekély helyi kereslettel, a helyi piacokkal minimális kapcsolattal) működnek.

Az önkormányzattal és a nem üzleti szervezetekkel egyébként viszonyukat általában korrektnek értékelő cégek kisebb támogatási, szponzorálási igényektől nem zárkoznak el, de ezeknek inkább csak szimbolikus jelentőségük van.

Egy kisváros fejlődését alapvetően befolyásolhatja az irányító szellemi-gazdasági elit aktivitása, tevékenysége, mely területen Szentgotthárd esetében sajátos a helyzet: a folyamatokat nagymértékben meghatározó gazdasági szervezetek *döntéshozói* vagy ezek hazai képviselői szinte teljeskörűen más településen élnek, semmilyen közéleti, helyi politikai aktivitást nem mutatnak a városban (sem

"magánemberként", sem hivatalból cégvezetőként). E helyzet egyrészt azt jelenti, hogy jelentős szellemi és anyagi kapacitások vannak kihasználatlanul, másrészt nemhogy a helyi kötődések, a lokálpatriotizmus pozitív energiái jellemeznék a vállalati döntéseket, hanem jobb esetben a közömbösség, a másik fél érdekeinek figyelmen kívül hagyása, rosszabb esetben azzal ellentétes magatartás is előfordulhat.

A település és a vállalat kapcsolatának további érdekes metszetét képezi a két entitás fejlődésének egymáshoz való viszonya, azaz az összefüggés a város és a vállalat sikere-sikertelensége között. A gazdasági szereplők álláspontja a kérdés egyik aspektusában közös, amennyiben a várost egyöntetűen sikeresnek ítélik meg (helyenként árnyoldalakkal) saját szerepüket is belelátva e fejlődésbe. Hogy mennyiben, milyen szempontból ezt nehezen tudják megfogalmazni, leggyakrabban a nagy gazdasági szervezetek jelentős számát, a külső jeleket, építkezéseket illetve a bevásárlóturizmus forgalmát említik. A pozitív kép, *a fejlődésre történő asszociáció* mindenesetre fontos momentum, s ha ez kifele is él vagy megteremthető, annak gazdasági előnyökre lefordítható hozadékai is lehetnek.

A dolog visszafelé - a város sikerének pozitív hatása a vállalati eredményességre - ma még csak csekély mértékben működik: egyes esetekben - természetesen nem a külföldi leányvállalatoknál - ugyan már tudatosan használják a város nevét, mintegy márkanév gyanánt, de a cégek nagyobb része (különösen a piactól elszakítottak, bér munkát végzők) ebben nem érzi az összefüggést. Mindazonáltal a két dolog összekapcsolódásában és tudatos összekapcsolásában komoly perspektívák rejtőzhetnek.

A dinamikus gazdasági folyamatok hatása a település fejlődésére

Szentgotthárd gazdasága az átmenet során lezajlott jelentős átalakulás után egy többé-kevésbé előre meghatározott fejlődési pályára állt, melynek főbb ágazati jellemzői a döntő mértékű ipari túlsúly, a mezőgazdaság - adottságok által meghatározott - alárendelt szerepe és alacsony fejlődési potenciálja, a kereskedelmi tevékenység bevásárlóturizmusra épülő mennyiségi boom-ja és az idegenforgalmi fejlődés elvi lehetőségének kinyílása, de gyakorlati mozdulatlansága. Bár ez utóbbi két szektor a jövőben dinamikus eleme lehet a város gazdaságának, súlyukat tekintve ma nem ezek állnak a figyelem fókuszában.

Szentgotthárdon az elmúlt években tehát külső tőke által gerjesztett, ipari túlsúllyal jellemezhető fejlődés zajlott le (és várhatóan folytatódik), aminek számos jellegzetes következménye van. A külföldi vállalatok tevékenységéből eredő hatások jó része közismert általános jelenség, de a helyi konkrét megjelenési formák sok esetben árnyaltabbá és tényszerűbbé teszik az egyes tételeket. Bár a folyamatok fonák oldala is mindinkább láthatóvá válik, az alábbiakban összegezhető pozitív hozadékokat látványosságuk és azonnal érzékelhető eredményeik miatt jóval gyakrabban emelik ki.

- Általánosságban elmondható, hogy a multinacionális vállalatok integrálják a helyi gazdaságot a világgazdaságba. Szentgotthárd esetében ez még inkább kézzel fogható, egyszersmind szimbolikus is, amennyiben a külföldi vállalatokra épülő ipari park határon átnyúló, fizikai (földrajzi) kapcsolatot is eredményez az EU-val.
- A *foglalkoztatásban* játszott szerepük a lakossági életszínvonal folyamatos esése közepette kiemelkedően fontos volt az elmúlt években. Itt egy hirtelen támadt válságszituációt sikerül ily módon kezelni, amennyiben a munkanélküliség a közel húsz százalékos magasságból mára egy elviselhető - sőt gyakorlatilag alig csökkenthető - szintre (6,3%) csökkent.
- A foglalkoztatás magas szintje nem csak a munkanélküliség problematikája miatt lényeges, ennek *jövedelmekre*, pótlólagos *keresletre* gyakorolt hatásai a szociális szempontokhoz fogható fontosságúak. A szentgotthárdi lakosság - bevallott - jövedelmének országos átlaghoz viszonyított nagysága a gazdaság talpraállásától folyamatos emelkedést mutat (3. ábra), de ezek szintje továbbra is viszonylag alacsony. Ennek oka vélhetően a helyi gazdaság ágazati struktúrájában gyökerezik: bár a vegyesvállalatoknál a foglalkoztatottak átlagkeresete általában némileg magasabb az átlagnál, Szentgotthárdon a foglalkoztatásban erős *textilipar* viszonylag kedvezőtlen mutatóit a *gépipar* magasabb bérszínvonala a jelek szerint városi összesítésben nem tudja ellensúlyozni.

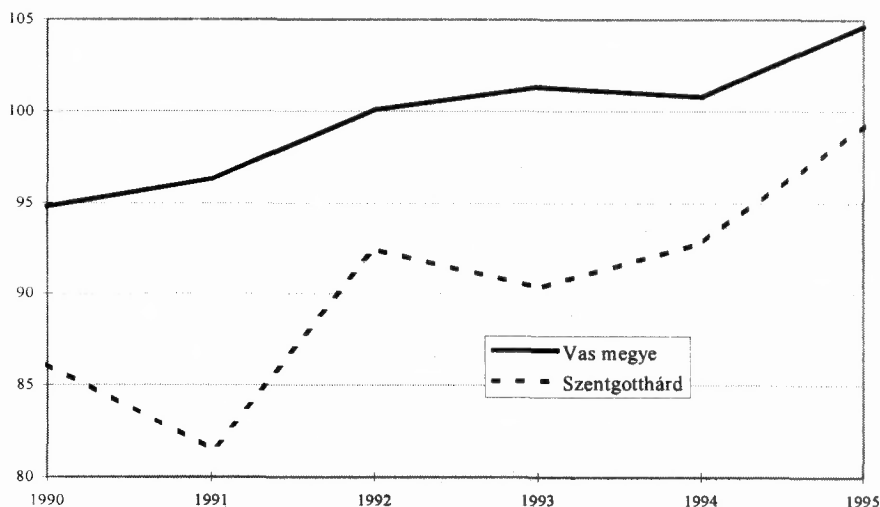
3. ÁBRA

Az adóköteles jövedelem egy lakosra jutó nagyságának alakulása, 1990-1995.

(országos átlag = 100%)

(Changes in Personal incomes/inhabitant between 1990 and 1995)

(National Average=100%)

- Az *infrastruktúra* fejlődését előmozdíthatják befolyásukkal és hozzájárulásukkal: jó példa erre a telefon és a gáz rendszerének gyors kiépülése az Opel közreműködésével.
- Kiemelt jelentőségű a humán infrastruktúra, az *oktatás* fejlődése, mely szféra az utóbbi időben Szentgotthárdon - az új gazdasági bázis inspirációi és közvetve finanszírozása alapján - ugyancsak dinamizálódni látszik.
- A *helyi adók* néhány település esetében jelentős önkormányzati bevételeket jelentenek, mely összegek az adómentességek megszűnésével és a kapacitások kiépülésével - esetleg a helyi adók adórendszeren belüli átértékelődésével - még fokozódhatnak. Szentgotthárd e hatás iskolapéldája, amennyiben a városok közt példátlanul magas arányt jelent költségvetésében ez a forrás.
- A külföldi vállalatok a piaccgazdasági ismeretek és készségek terjesztői lehetnek az ilyen irányú tapasztalattal nem rendelkezők körében. Valószínűleg a munkakultúrát, bizonyos menedzseri módszereket tekintve a dolog működik is, bár az igazán tudás-igényes funkciókba itt jellemzően nem nyílik bepillantás. A helyi cégek stratégiája, kutatás-fejlesztési tevékenysége, marketingje külföldről irányított, e tevékenységek - ha az adott cég befolyása alatt állnának is - a nagyobb központokat preferálják.
- A vegyesvállalatok nagy száma, különösen pedig a legnagyobb cégek letelepedése erősítheti a településsel szembeni befektetői bizalmat, pozitívan járulhat hozzá arculatához. Ez amellet, hogy valószínűleg megkönnyíti az ipari parkkal kapcsolatos tervek megvalósítását, pozitív hatással lehet a város, mint potenciális kistérségi központ tekintélyére, sőt az egyes helyi vállalatoknak a siker oldalvívén történő előnyserzésére (a Szentgotthárd név, mint a minőség védjegye) is alkalmas lehet.
- A rövidtávon is kimutatható gazdasági mutatók mellett a folyamatok tükröződnek a - jellemzően lassabban reagáló - demográfiai jelenségekben is. A népességi jellemzők zöménél az elmúlt néhány év kevés még a lényegi javuláshoz, de a vándorlási különbözetnek - a munkaerő mobilitás útjában található ma még igen jelentős akadályok ellenére - mindinkább pozitívva váló tendenciája már a kedvezőtlen trendekkel ellentétes.

A fenti pozitív jelenségek mellett megindult fejlődés még nem tekinthető a város életébe szervesen beépültnek, néhány nyitott kérdés megfogalmazható a folyamatok fent vázolt alakulásával összefüggésben.

- A tapasztalatok szerint a vegyesvállalati kör nem igényli és inspirálja igazán a város és a térség szellemi erőforrásait, ami vélhetően összefüggésben áll a tercier funkciók helyi erőtlenségével. E téren természetesen jelentős elmozdulást jelentene a felsőfokú képzés vagy a vezetői réteg letelepedése a városban.
- Óriási a vegyesvállalati túlsúly, melynek nyilvánvaló pozitív vetületei mellett figyelemmel kell lenni a "fiók-gazdasággá" válás veszélyeire, melyre az alacsonyán képzett, alacsonyán fizetett munkaerő dominanciája jellemző, valamint az az állapot, hogy a gazdasággal kapcsolatos alapvető fontosságú döntések a régióon kívül születnek, jelentős bizonytalansági faktort alkotnak a helyi gazdaság jövőjét illetően.

- A külföldi cégek, különösen a bérmunkát végzők - jellegükénél fogva - döntően hozzájárulnak ahhoz, hogy a gazdaság helyi és regionális szintű integrációja gyengén fejlett, bár itt e tekintetben csak árnyalatnyi különbséget mutatnak ma a hazai vállalatok is.
- Nagy kérdés, hogy miként valósulhat, szerveződhet meg a mai helyzet bázisán egy helyi tulajdonú, helyi döntésű, helyi kapcsolathálózatba szerveződő gazdaság, és ami ezzel összefügg: fel kell tenni a kérdést, hogy elegendő-e a néhány községre kiterjedő munkaerővonzás és a lényegében egy vállalat által meghatározott kiemelkedő hozzáadott érték ahhoz, hogy egy várost - utalva a ma is gyakorta emlegetett, Borovszky által is használt kifejezésre - ipari központnak nevezhessünk.

Összességében Szentgotthárd gazdaságában rendkívül dinamikus változások zajlottak le az elmúlt években, az új fejlődési pályában óriási lehetőségek rejlenek, de annak megítélése, hogy itt igazából sikerről van-e szó, vagy csak annak ígéretéről, egy elkezdett pálya első szakaszáról, az ma még, nem egyértelmű. E kérdés megválaszolásához nem haszontalan átgondolni Szentgotthárral összefüggésben is, hogy melyek a sikeres város ismérvei, a siker elemei, vagy, hogy - elfogadva *Enyedi* (1996) megközelítését a problémára vonatkozóan - mennyiben erős a város az olyan, korábban nálunk alig figyelemre méltított területeken, mint a szerkezeti változásokra való képesség, az érték-hozzáadó szolgáltató szektorok súlya, a tudás alapú termelés jelenléte, a döntési központ funkciók vagy a bővülő és mind igényesebb középosztály.

E koordináták között szemlélve a város helyzetét, az - még akkor is, ha a település méretét és jellegét figyelembe vesszük is "enyhítő körülményként" - meglehetősen vegyes képet fest. A folyamatok iránya pozitív, de a siker beágyazottsága, város általi „megemésztettsége” és követése még nem teljesen stabil, ennek erősítése a következő évek fő célja. Nemcsak a társadalmi folyamatok vizsgálata, de önmagában a gazdasági folyamatok áttekintése is azt a következtést engedi levonni, hogy a jelen hiányossága, ugyanakkor a távolabbi jövő nagy lehetősége a *humán szféra*. Elemi gazdasági érdeke a városnak, hogy megerősödjene a többé-kevésbé már elindult pozitív folyamatok e téren, mint a jelentős befektetések a középfokú oktatásba, a felsőfokú oktatás elindítása, a formális és informális kapcsolatok intenzívebbé tétele a vállalkozói szférával, a helyi értelmiség, középosztály megerősítése és a kultúra-fejlesztés.

A meglévő hiányosságok ellenére azonban kétségtelen, hogy elindult egy perspektivikus pályán a város, amiről megfelelő irányítás mellett nehéz letérni, s mindezen felsorolt tevékenységek következetes végigvitele megerősítheti a folyamatok pozitív irányát. E jövőképnek azonban természetesen nem csak gazdasági elemei vannak, sőt nem is elsősorban azok: a remények szerint Szentgotthárd fokozatosan egy három országra kiterjedő mini Eurorégió sokfunkciós központjává válik, ezáltal fontos alkotóeleme, földrajzi köz(ép)pontja, magterülete és jelképe lehet egy kiformalódó *Szombathely-Zalaegerszeg-Maribor-Graz Eurorégió*nak.

Jegyzetek

- ¹ Az adat forrása: Figyelő TOP 200, 1997.; illetve KSH
- ² Egy a kereskedelmi vonzást vizsgáló felmérés szerint a nagyobb áruházak vásárlóinak több mint kétharmada osztrák és kimondottan vásárlóturista (zömmel Dél-Burgenlandból és Kelet-Stájerországból). Az egyötödnyi magyar vásárló a statisztikai kistérségből, főleg a Vend vidékről érkezett, a megkérdezettek egy-egy huszada Szlovénia illetve már ország állampolgára. (Csapó-Rechnitzer-Palkovits 1997)

Irodalom

- Bauer K. (1996) Szentgotthárd, a dinamikusan fejlődő határváros. Csapó T. (szerk.). *Átalakulás Vas megyében. Tények - esélyek*. MTA RKK Szombathely, 315-317. o.
- Borovszky S. (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Vas vármegye. Apolló Rt, Budapest; Reprint kiadás Dovin, Budapest 1989. 622 o.
- Csapó T.- Kocsis Zs.- Magyar M.- Palkovits I. (1997) Vas megye területfejlesztési koncepciója. Az MTA RKK NYUTI Közleményei 19. sz., MTA RKK NYUTI, Szombathely, 38 o.
- Enyedi Gy. (1996) Regionális folyamatok Magyarországon. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest, 138 o.
- A megye új városa: Szentgotthárd. KSH Vas Megyei Igazgatósága, Szombathely, 1983. 19 o.
- Rechnitzer J. - Csapó T. - Palkovits I. (1997) Szentgotthárd, a dinamikusan fejlődő kisváros. MTA RKK NYUTI Közleményei 17. sz. MTA RKK NYUTI Győr-Szombathely, 84 o.

SUCCESSFUL ENTERPRISES IN A SUCCESSFUL CITY: A CASE-STUDY FROM SZENTGOTTHÁRD

ISTVÁN PALKOVITS

The West Hungarian region was a winner of the transition period as result of its advanced geographical situation. *Szentgotthárd*, a small town of 9015 inhabitants is part of this area as the centre of a small region in the vicinity of the Hungarian-Austrian border. Local industries evolved in the 19th century and the economic prosperity resulted in an expansion and differentiation of local services (public administration, education, and cultural institutions). The favourable economic and social trends were hindered by the modification of the national border (1920) and latter by the foreign policy of the communist era.

In the transition period, local factors of economic prosperity such as cross-border co-operation and traditional regional functions revived. The basis of rapid economic changes was foreign investments in the local industries (textile, machinery, and metallurgy) that were attracted by infrastructure facilities and skilled labour. Furthermore, shopping tours of Austrian citizens also had favourable effect on local services and trading. The prosperity involved advantageous changes in demographic trends (particularly, in terms of skill and age).

Despite the rapid growth in local economy, the future of *Szentgotthárd* is full of question marks. Decisions made on the local industry are made in distant cities with no regard to the interests of people living in the region. Local enterprises should be strengthened to stabilise economic development and make it less dependent on outer resources in long term. Furthermore, there is a need for better communication between local people, local authorities and the enterprises to enhance local cultural facilities and improve the quality of natural and built environment. Perspectives of local education and social organisations are also significant parts of long-term development that should be unravelled.